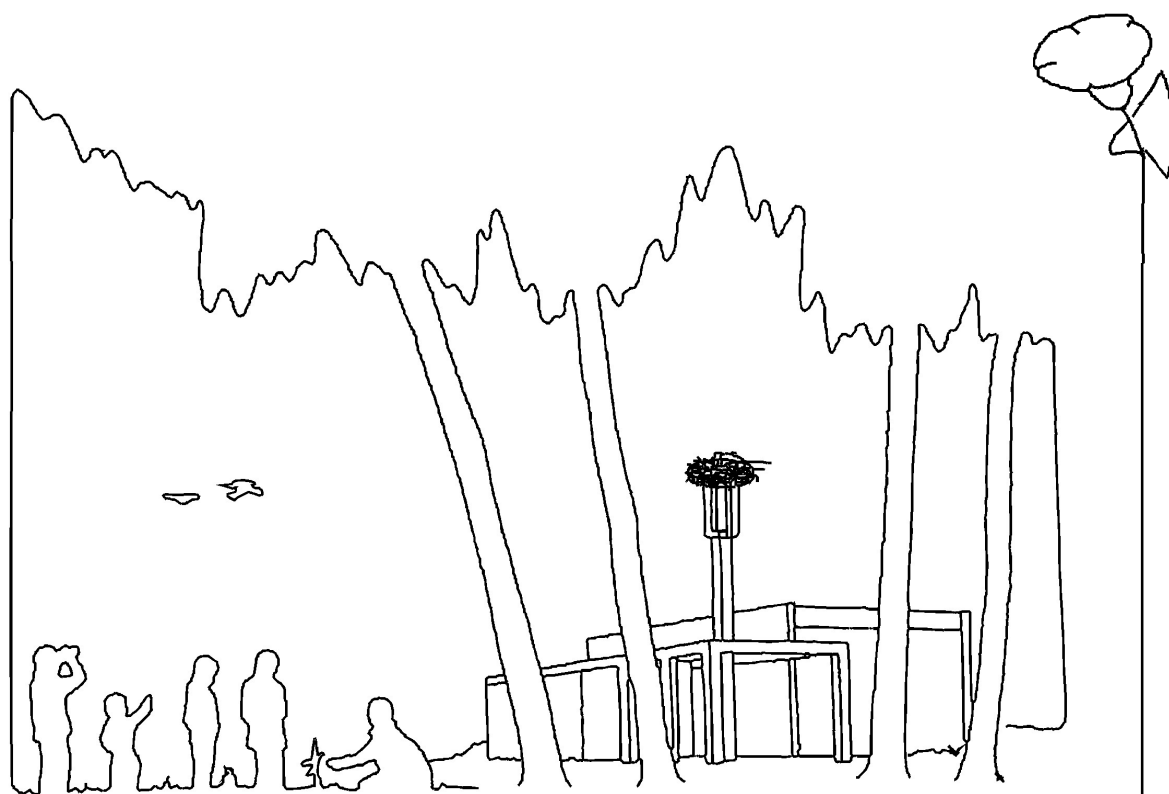

Broedvogelinventarisatie Dommelbeemden in Waalre 2008

IVN Veldhoven-Vessem
Vereniging voor natuur- en
milieueducatie

Broedvogelinventarisatie Dommelbeemden in Waalre 2008

Peer van den Akker
Leo van Alem
Peter Buijsman
Mado Dalsen
Wil Dijkhuizen
Peter Janssen
Bep Janssen
Theo Kampshof
Jan Koopsen
Laurentz Kortooms
Gerard Lijten
Heine van Maar
Laura Noordam
Hans Reitsma
Erwin Rikkers
Raoul Schaaf
Ben Vermeulen

IVN Veldhoven-Vessem

7 december 2008

Inhoud

1. Inleiding	pag. 6
2. Het onderzochte gebied	pag. 7
3. Opzet van de broedvogelinventarisatie	pag. 9
4. Resultaten van het onderzoek in 2008	pag. 11
4.1 Overzicht van de vastgestelde territoria in 2008	pag. 11
4.2 Soortbespreking	pag. 13
5. Conclusies en aanbevelingen	pag. 20
5.1 Conclusies over de ecologische waarde van het gebied	pag. 20
5.2 Aanbevelingen voor beheer van natuurwaarden, landschap en recreatie	pag. 20
Literatuurlijst	pag. 22
Waargenomen niet-broedvogels in 2008	pag. 22
Bijlagen	pag. 23

1. Inleiding

In dit rapport vindt u het resultaat van een broedvogelinventarisatie van een deel van het Dommeldal in de gemeente Waalre. Het onderzoek heeft van februari tot en met juli 2008 plaatsgevonden.

De keuze voor het onderzoek van dit gebied komt voort uit een reeks van jaarlijkse onderzoeken die we inmiddels hebben uitgevoerd. Vanaf het jaar 2000 nemen we ieder jaar een gebied onder de loep. In de meeste jaren natuurgebieden maar soms ook het tussenliggende agrarische gebied.

Voor 2008 is de keuze gevallen op dit beekdal. Het beekdal aan de Veldhovense zijde van de Dommel hebben we in 2002 onderzocht. In 2008 dus de Waalrese zijde. We hebben volgens de landelijke BMP methode gewerkt en daarmee een goed resultaat bereikt, waarvan dit rapport verslag doet.

Het onderzoek van het Waalrese beekdal kende een achttal bezoeken in de vroege ochtenduren. Verder ook enkele avondbezoeken o.a voor uilen. Wij hebben daarmee geprobeerd een zo volledig mogelijk onderzoek uit te voeren. Het vogelonderzoek is vlakdekkend geweest, wat wil zeggen dat de gehele oppervlakte van het beekdal op voorkomende soorten in kaart is gebracht. Dit is gebeurd voor alle vogelsoorten. De inventarisatierondes vonden meestal plaats op de zaterdagochtend.

Een klein deel van het gebied wordt jaarlijks onderzocht door A.Wagter en J. Leijssen uit Waalre. Het gaat dan om de Heuvelse Putten. De resultaten van het onderzoek uit 2008 zijn verwerkt in dit rapport. Wij bedanken hen beiden voor het beschikbaar stellen van de gegevens.

Dit rapport wordt uitgebracht als rapport van het IVN afdeling Veldhoven/Vessem, waar wij als vogelwerkgroep onderdeel van uitmaken.

Ligging inventarisatiegebied

2. Het onderzochte gebied

De Waalrese Dommelbeemden hebben een aantrekkelijk en afwisselend landschap. Het gebied heeft een vochtig karakter met veel watervoerende sloten met kwel vanuit de hogere delen. In het oostelijke deel van het gebied zijn de omstandigheden droger en gaat het beekdal geleidelijk over in een oude landbouwontginning van de Heuvel (essenlandschap).

In het gebied is nog veel van de perceelsstructuur in stand gebleven. Bij vergelijking van de kaart van rond 1900 (bijlage A) en de huidige situatie zijn veel kavelgrenzen herkenbaar. In het gebied heeft nooit een georganiseerde ruilverkaveling plaatsgevonden. Ook hebben de individuele boeren betrekkelijk weinig kavels samengevoegd. Op de kaart van 1900 zijn een groot aantal kavelgrensbegroeiingen te zien, waardoor het landschap destijds kleinschalig was en bestond uit beemden met hooiland en alleen in het oostelijke deel kleine akkers. Deze aaneengesloten kavelgrensbegroeiing is op veel plaatsen verdwenen, maar toch zijn nog voldoende restanten achtergebleven, die een aantrekkelijk landschap opleveren. Ze bestaan uit els, zomereik, ruwe berk en ratelpopulier met veel dichte ondergroei van struiken of een kruidenvegetatie. Ook zijn er wat overhoeken met kleine bosjes. Er lopen enkele niet onverharde zandpaden door het gebied.

Wanneer we de afzonderlijke gedeeltes van de Dommelbeemden bekijken valt als eerste de Heuvelse Putten op (zie bijlage B). Bij de Heuvelse Putten lag in 1900 nog een groter moerasgebied. Daar is nu slechts een deel van over. Dit restant loopt in de zomer leeg door een sterk ontwaterende verbindingssloot met de Dommel. Doordat het naastliggende perceel in landbouwkundig gebruik is, moet dit ontwaterd worden en heeft deze situatie negatieve gevolgen voor de Heuvelse Putten. In de winter staat het water tot in het maaiveld, in de zomer zakt het water diep weg, zodat het gebied toegankelijk wordt. De vegetatie bestaat voor een gedeelte uit ouder loofhout van els, zomereik en berk met enkele populieren als hoogste boombegroeiing (zie kaart 2). Verder liggen er twee meertjes. Daarnaast zien we een gedeelte met weinig vitale rietbegroeiing. Er tussenin liggen lagere vegetaties met zeggenmoeras. Aan de zuidzijde vinden we dicht struweel en enkele hooilandjes. Het gebied is moeilijk doordringbaar, wat zorgt voor een natuurlijke bescherming tegen betreding. Aan de Dommelszijde lopen enkele waterhoudende sloten met een dichte rietbegroeiing. Bij elkaar genomen is het een heel afwisselend gebied, met helaas een kleine oppervlakte. Natuurmonumenten is eigenaar van de Heuvelse Putten met een aantal gronden ten westen en zuiden ervan. De gronden worden als hooiland beheerd en eenmaal per jaar gemaaid met nabeweidings door vee. Natuurmonumenten heeft op verschillende plaatsen nieuwe houtsingels aangeplant en een poel aangelegd.

Meer naar het zuiden vinden we de Halve Stuiver, een afgesloten oude Dommelarm omgeven door een klein bosje (zie kaart 2). De Dommel liep vroeger om een hogere zandkop heen via de Halve Stuiver. De Dommel was in 1900 al door deze stuifkop heen gegraven. In de omgeving liggen veel oude houtsingels. Ook hier is Natuurmonumenten eigenaar.

Dan ligt er in het noorden nog een loofhoutbosje aan de O.L. Vrouwedijk. Het is een moerasbosje met veel els en een redelijk dichte ondergroei. Op veel plaatsen staat het water ook in de zomer in het maaiveld.

In het oosten liggen enkele droge naaldhoutbosjes van groveden, met nauwelijks ondergroei en daardoor weinig waarde.

Ten slotte bestaat het meest zuidelijk bosje voor de oostelijke helft uit naaldhout en het westelijke deel uit loofhout van eik en berk. Het bosje ligt hoger in het beekdal. Ook hier is weinig ondergroei en weinig natuurlijke waarde.

In de Waalrese Dommelbeemden liggen 3 boerderijen. De noordelijke en de zuidelijke dateren van vroegere datum, de middelste is enkele decennia geleden gebouwd. De erfbeplanting wordt slecht onderhouden, wat tot een lage natuurwaarde leidt. De oudere stallen geven daarentegen nestgelegenheid aan vogelsoorten die gebonden zijn aan gebouwen nestgelegenheid. De landbouwgronden worden divers gebruikt. De nattere delen als weiland. De drogere delen voor mais. In het gebied liggen een aantal kavels die niet in eigendom of pacht zijn van de boeren in het gebied. Het zijn daarmee veldkavels.

Aan de Heuvelstraat ligt burgerbebouwing met ruime tuinen.

De beek tenslotte is een prachtig element in dit beekdal. De Dommel is maar over een klein gedeelte rechtgetrokken en meandert op natuurlijke wijze over het grootste deel. Doordat waterschap de Dommel het beheer van de beek op een veel meer natuurlijke wijze laat plaatsvinden kan de oever bij hoge winterwaterstand flink afkalven. Er kan dan in een winter een halve meter oever verdwijnen. Wat overblijft zijn steile oevers en kleine strandjes. Op veel plaatsen krijgt riet een kans, vooral in de noordelijke helft. Dit extensieve beheer verhoogt de natuurwaarde sterk, wat blijkt uit dit onderzoek.

Over de flora en fauna in het gebied is weinig bekend. De eigendommen van Natuurmonumenten in het gebied worden onregelmatig geïnventariseerd. Het gebied heeft vroeger hoge natuurwaarden gekend, met name de flora was zeer veelzijdig (beheerplan Natuurmonumenten, zie literatuur 4). Hiervan is door het intensieve landbouwkundige gebruik met daarbij vermesting weinig over gebleven.

De Heuvelse Putten vertonen nog restanten van de vroegere natuurwaarden en kunnen in de toekomst dienen als verspreidingsbron.

Te verwachten is dat een aantal soorten die aan de Veldhovense zijde van het Dommeldal voorkomen ook tot in het Waalrese deel kunnen doordringen (zie literatuur 2).

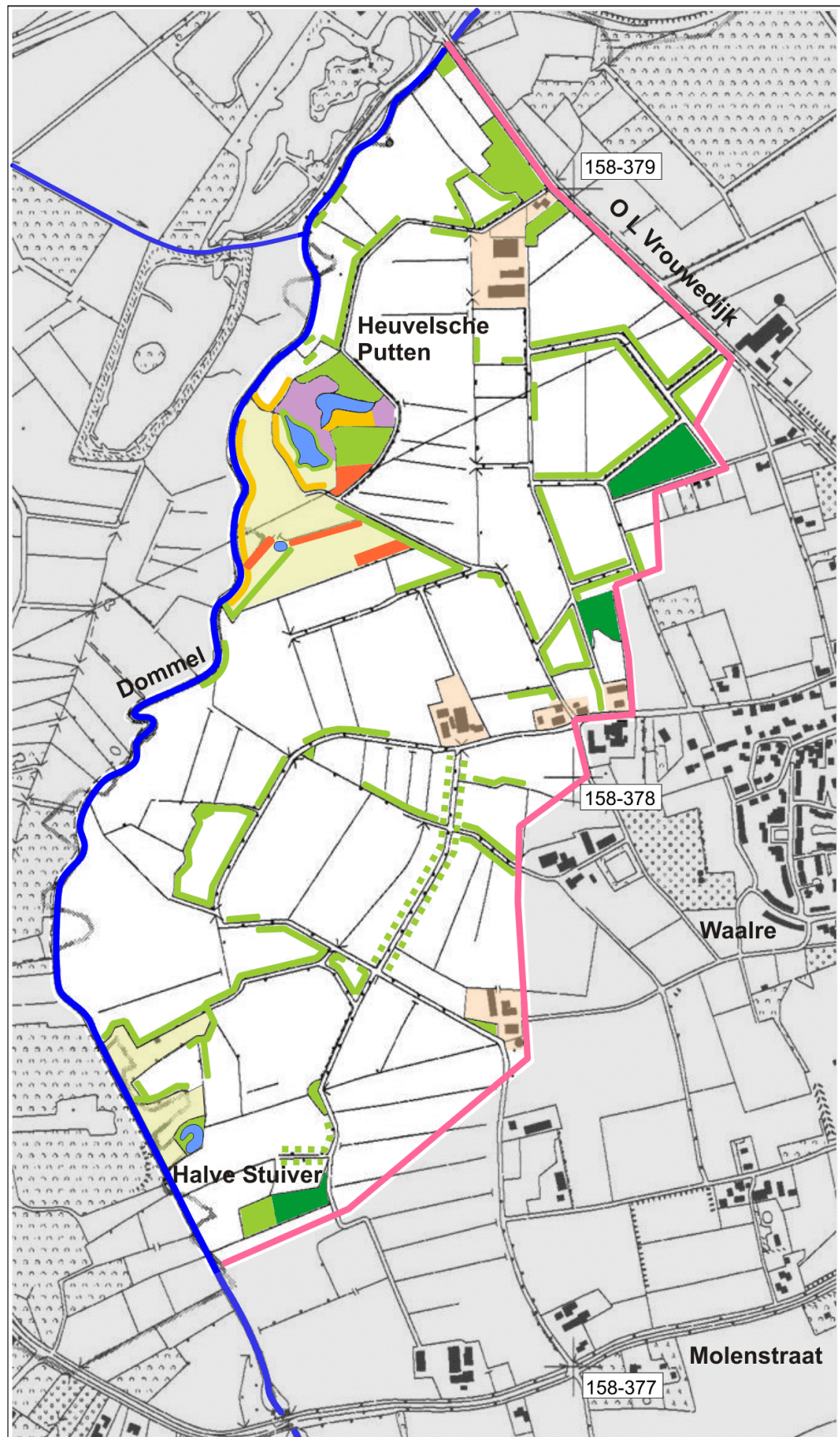
Een flink deel van het beekdal zal volgens bestaande plannen na aankoop omgezet moeten worden in natuur. Aan de Waalrese zijde ligt en nog veel aan te kopen gebied. Dit in tegenstelling tot de Veldhovense zijde, waar de EHS, overeenkomend met de GHS natuur (zie bijlage...) grotendeels is gerealiseerd. Het Waalrese deel oogt hierdoor (nog) als landbouwgebied, het Veldhovense deel als natuurgebied (zie bijlage B).

Het gebied is niet bewust ontsloten voor recreatief gebruik. De zandpaden zijn slecht bereikbaar voor fietsers. Er is geen wandelroute uitgezet. De zandpaden lopen niet aaneengesloten van noord naar zuid door het beekdal. De beek is niet bereikbaar via de openbare weg.

Het door ons onderzochte gebied beslaat 128 hectare.

Legenda

- Waterloop
- Poel Plas
- Struweel
- Vochtige vegetatie
- Loofbos
- Houtsingel
- Naaldbos
Gemengd bos
- - - Laan
- Riet
- Extensief beheerd
weiland
- Agrarisch gebied
- Erf
- Begrenzing
inventarisatiegebied

Inventarisatiegebied

Kaart 2

3. Opzet van de broedvogelinventarisatie

Het broedvogelonderzoek is uitgevoerd volgens de richtlijnen van de Handleiding Broedvogel Monitoring Project voor alle soorten (literatuur 1), waarbij soorten door territoriumindicaties worden vastgesteld. Voor iedere vogelsoort bestaat een geldige periode in de onderzoeksbeschrijving waarbinnen een territorium kan worden geconstateerd. Voor de soorten waarvoor één of meer territoria zijn bepaald geldt tevens dat uitgegaan kan worden van het daadwerkelijk broeden in het gebied. Indien twijfels bestaan over het broeden is dit in de soortbespreking vermeld. Basis voor de conclusie over het al dan niet broeden is de toegepaste broedcode volgens de genoemde Handleiding.

Bij de uitwerking van het onderzoek zijn stippenkaarten ontstaan. Zie hiervoor de kaarten die voor de meeste soorten zijn samengesteld in bijlage D 1 t/m 18.

Er werd bij het inventariseren zoveel mogelijk op een verschillend punt van de vastgestelde looproute gestart (zie kaart 3).

Omdat er voldoende deelnemers voor de inventarisatie beschikbaar waren konden twee groepen ieder telkens de helft van het gebied inventariseren. Ook dit is op kaart 3 te zien.

De weersomstandigheden zijn al weer vrij extreem geweest (Bron KNMI): het was een zeer zacht en zonnig voorjaar met zeer wisselende hoeveelheden neerslag in de tijd.

Jan: uitzonderlijk zacht, nat

Febr: zacht, vrij droog en zeer zonnig

Mrt: normale temperatuur en zeer nat

Apr: normale maand

Mei: uitzonderlijk warm, zeer zonnig en vrij droog

Jun: warm en zonnig

Jul: warm en nat

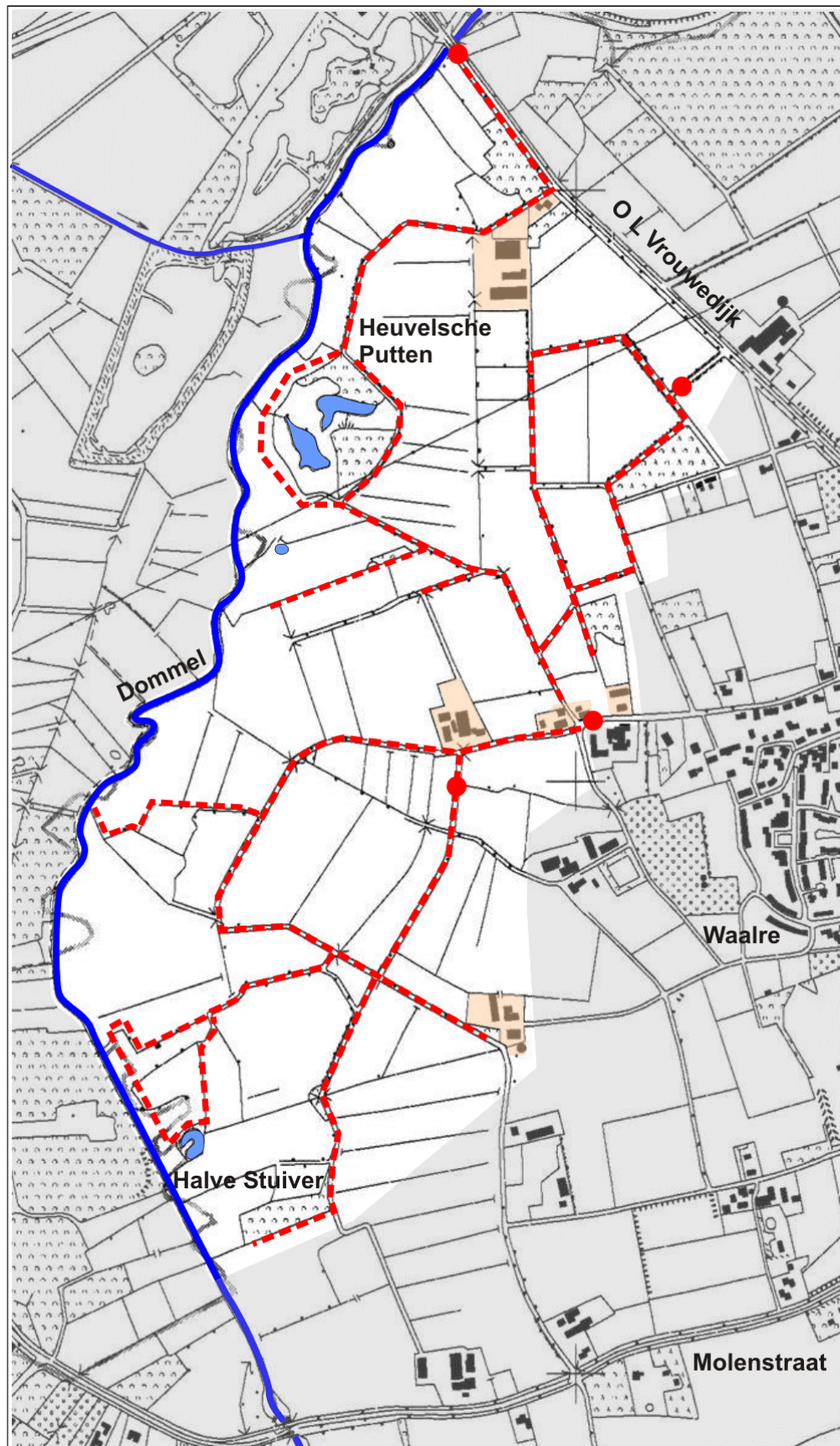
Tijdstippen van de inventarisatierondes		
Ronde 1	8 maart	6.45 tot ongeveer 9.45 uur
2	22 maart	6.15 tot ongeveer 9.15 uur
3	12 april	6.15 tot ongeveer 9.15 uur
4	19 april	6.00 tot ongeveer 9.00 uur
5	3 mei	5.15 tot ongeveer 8.15 uur
6	24 mei	4.45 tot ongeveer 7.45 uur
7	31 mei	4.30 tot ongeveer 7.30 uur
8	7 juni	4.30 tot ongeveer 7.30 uur

Er is aanvullend onderzoek gedaan naar o.a uilen. Voor de bosuil, de steenuil, de ransuil, patrijs en eendensoorten is enkele keren 's avonds geluisterd, zonder gebruik van geluidsapparatuur.

Inventarisatie uilen etc.	
14 febr.	20.00 uur tot 21.00 uur
24 febr.	20.00 uur tot 21.00 uur
31 mrt.	21.00 uur tot 22.00 uur
7 apr.	21.00 uur tot 22.00 uur
31 mei	22.30 uur tot 23.30 uur

Verder zijn aanvullend enkele korte dagbezoeken afgelegd. Een tweetal langere dagbezoeken vonden plaats op 29 april (voor spreeuw) en 6 juni (alle soorten).

Het aantal van 8 volledige ochtendbezoeken met enkele aanvullende dag- en avondbezoeken is voldoende voor dit gebied. De meeste territoria zullen zijn opgemerkt.

Looproute en startpunten

4. Resultaten van het onderzoek in 2008

4.1 Overzicht van de vastgestelde territoria in 2008

In onderstaande tabel zijn de vastgestelde territoria weergegeven.

() betekent: in de directe omgeving van het gebied vastgesteld

Broedvogelsoort	Aantal territoria	Waarvan in de Heuvelse Putten:	Dichtheid per ha. (gebied = 128 ha)
Krakeend	1	1	0,01
Wilde eend	5	2	0,04
Buizerd	2	1	0,02
Torenvalk	1		0,01
Patrijs (KW)	2		0,02
Kwartel	1		0,01
Fazant	6	2	0,05
Waterhoen	5	1	0,04
Meerkoet	2	2	0,02
Kievit	5		0,04
Holenduif	3		0,02
Houtduif	12	2	0,09
Turkse tortel	5		0,04
Zomertortel (KW)	(1)		----
Koekoek (KW)	1	1	0,01
Bosuil	(1)		----
Steenuil (KW)	1		0,01
IJsvogel	1		0,01
Groene specht (KW)	2		0,02
Grote bonte specht	6	1	0,05
Kleine bonte specht	1		0,01
Boerenwaluw (GE)	5		0,04
Boompieper	1		0,01
Witte kwikstaart	3		0,02
Grote gele kwikstaart	(1)		----
Winterkoning	33	7	0,25
Heggenmus	21	3	0,17
Roodborst	11	5	0,09
Roodborsttapuit	15		0,12
Merel	28	5	0,22
Zanglijster	7	2	0,06
Bosrietzanger	8	3	0,06
Kleine karekiet	17	11	0,13
Spotvogel (GE)	1	1	0,01
Grasmus	20	3	0,16
Tuinfluit	11	2	0,09

Broedvogelsoort	Aantal territoria	Waarvan in de Heuvelse Putten:	Dichtheid per ha. (gebied = 128 ha)
Zwartkop	11	3	0,09
Tjiftjaf	25	6	0,20
Fitis	6	4	0,05
Goudhaan	3		0,02
Staartmees	3	1	0,02
Kuifmees	3		0,02
Pimpelmees	15	3	0,12
Koolmees	25	4	0,20
Boomklever	1	1	0,01
Boomkruiper	11	2	0,09
Wielewaal (KW)	1	1	0,01
Gaai	3	1	0,02
Ekster	1		0,01
Zwarte kraai	6	1	0,05
Spreeuw	10	1	0,08
Ringmus (GE)	2		0,02
Huismus (GE)	19		0,15
Vink	31	4	0,24
Groenling	2	1	0,02
Rietgors	1	1	0,01
Totaal aantal soorten broedvogels	53	34	

Toelichting op de tabel.

De vetgedrukte soorten in **kolom 1** zijn rode lijst soorten. Vaak worden in onderzoeken de rode lijst soorten aangehouden als extra te beschermen soorten in een gebied en dus soorten waaraan een gebied onder andere zijn waarde ontleend. Rode lijst soorten worden onderverdeeld in ernstig bedreigd (EB), bedreigd (BE), kwetsbaar (KW) en gevoelig (GE). **Kolom 2** geeft de aantallen gevonden territoria in 2008.

Kolom 3 geeft de aantallen voor de Heuvelse Putten. Het eigendom van Natuurmonumenten in de omgeving van de Putten is daarbij niet meegenomen (zie stippenkaarten)

Kolom 4 geeft de dichtheid per hectare aan.

Zoals in de inleiding gezegd, is gebruik gemaakt van de gegevens van A. Wagter en J. Leijssen uit Waalre. Beiden hebben de Heuvelse Putten op broedvogels onderzocht. Doordat dit deelgebied klein van oppervlak is hebben wij het geheel mee kunnen nemen in onze gebiedsdekkende inventarisatie.

Door de dubbeling van onderzoek komt het voor dat er afwijkingen zijn in de gevonden aantallen broedvogels in de Heuvelse Putten. Dit is normaal en hangt af van weersomstandigheden op de bezoeksdata en toevalligheden. Een vogel hoeft niet op ieder moment te zingen en kan dus door de één worden opgemerkt en door de ander op een nader moment worden gemist.

In de gevallen met verschillende aantallen is een gemiddelde genomen.

4.2 Soortbespreking

In onderstaande lijst zijn alle soorten opgenomen die in het door het IVN onderzochte gebied een territorium hadden.

Het voorkomen wordt vergeleken met literatuurgegevens, waarbij gebruik is gemaakt van “Broedvogels van Midden- en Oost Brabant” van Poelmans en van Diermen, 1997 (lit.5).

- Krakeend 1 territorium

De krakeend is een lastig in kaart te brengen soort. De eerste aanwijzing voor het voorkomen bestond uit de waarneming van een paar krakeenden op de met riet omzoomde plas in de Heuvelse Putten op 19 april. Op 25 april werd alleen een mannetje gezien. In de avondschemering van 31 mei werd de roep gehoord vanuit de Heuvelse Putten. Dit is het tijdstip dat de eenden naar een nachtelijk fourageergebied vertrekken en zich laten horen. Een verdere bevestiging kwam door de waarneming van het paar krakeend op de nabijgelegen Dommel op 6 juni. Van deze soort is bekend dat ze in de broedtijd een zeer verborgen leven leiden en gemakkelijk gemist kunnen worden.

- Wilde Eend 5 territoria

De vastgestelde 6 territoria weerspiegelen het vochtige karakter van de Waalrese Dommelbeemden. Eenmaal is een vrouw met 5 juvenielen gezien.

- Buizerd 2 territoria

Deze mooie roofvogels gebruikten op twee plekken een oud nest. In de Heuvelse Putten was het aantal juvenielen niet te zien, het nest zat daarvoor te hoog in een populier. In het zuidelijke bosje zaten op 6 juni 3 vrijwel vliegvlugge jongen op het nest op ongeveer 8 meter hoogte in een loofboom.

- Torenvalk 1 territorium

Een deel van de waarnemingen van torenvalken is terug te voeren op een territorium in het oostelijke deel van het onderzochte gebied. Een ander deel van de waarnemingen heeft betrekking op een al lang aanwezig territorium in de Veldhovense Dommelbeemden.

- Patrijs (rode lijst, kwetsbaar) 2 territoria

Twee territoria in dit goede patrijzengebied. Op 24 mei zagen we een paar met twee juvenielen.

- Kwartel 1 territorium

Tijdens de laatste twee rondes werd de kwartel gehoord.

- Fazant 6 territoria

Deze soort komt verspreid voor in het nattere deel van het gebied.

- Waterhoen 5 territoria

Vier van de vijf territoria liggen in de Dommel in de oevervegetatie. De soort laat zich weinig zien maar verradt zich door de roep.

- Meerkoe 2 territoria

Twee territoria werd in de Heuvelse Putten vastgesteld. Door de onoverzichtelijkheid van de waterplassen en de Dommeloevers konden we niet meer territoria vaststellen. De beek biedt

naar verwachting ook broedgelegenheid, maar is hiervoor onvoldoende specifiek onderzocht vanaf de Veldhovense zijde. Op 3 plaatsen hebben we één waarneming in de beek, maar dit is onvoldoende om te voldoen aan het criterium voor een territorium. Het aantal territoria kan daarmee mogelijk 5 bedragen.

- Kievit 5 territoria

Deze soort heeft het in de Waalrese Dommelbeemden zwaar. De mannen baltsen vanaf 12 april boven de nog onbewerkte akkers. Vervolgens zijn op 3 mei de laatste percelen geploegd. De baltsactiviteit verschuift in de tussenliggende tijd naar de nog onbewerkte percelen. Het broedresultaat zal laag zijn of geheel ontbreken. Op basis van de criteria zijn 5 territoria aangegeven.

- Holenduif 3 territoria

Van deze soort is het lastig om een goed beeld te krijgen. We hebben alleen waarnemingen die te koppelen zijn aan broedlocaties meegeteld. Groepen van bijvoorbeeld 10 ex. in een willekeurig bouw- of weiland zijn daarbij buiten beschouwing gelaten.

- Houtduif 12 territoria

De meeste territoria bevinden zich in het drogere deel van het gebied.

- Turkse tortel 5 territoria

Alle territoria zijn gebonden aan erven of tuinen.

- *(Zomertortel) (rode lijst, kwetsbaar) (1 territorium)*

Net buiten het gebied werd de zomertortel gehoord in oud gemengd bos van groveden, zeeden, zomereik en berk, met plaatselijk een dichte struiklaag en veel dekking.

- Koekoek (rode lijst, kwetsbaar) 1 territorium

De meeste waarnemingen stammen uit de Heuvelse Putten.

- *(Bosuil 1 territorium)*

Op 7 april werd een roepende man gehoord in het zuidelijke bosperceel. Gezien de omvang van een bosuilen territorium zal deze bosuil zijn kerngebied in het uitgestrekte bos aan de Veldhovense zijde van de Dommel hebben en heeft in het Waalrese deel dus geen territorium.

- Steenuil (rode lijst, kwetsbaar) 1 territorium

Gedurende een viertal avondbezoeken hoorden we steeds steenuilen. We hebben daarbij geen geluidswaarneming gebruikt. We hoorden alleen de alarmroep en niet de territoriumroep. Er waren twee verschillende alarmroepen te onderscheiden, die zowel door man als vrouw worden gebruikt. Daarom is het aantal territoria bepaald op één.

In het jaar 2005 hoorden we eveneens enkele keren steenuilen op dezelfde lokatie.

- IJsvogel 1 territorium

Tot aan ronde 6 op 24 mei kregen we geen ijsvogels in beeld. De soort kan zich goed verborgen houden. Op deze datum vloog onder onze voeten een ijsvogel uit een nestopening in de oostelijke Dommeloever. Tijdens een extra bezoek aan de nestlokatie, maar nu vanaf de Veldhovense kant, bleken er 4 nestgaten aanwezig te zijn. (6 juni). De wand steekt 1,5 meter boven het gemiddelde Dommelwater niveau uit. Alle gaten bevinden zich in de bovenste beekbedlaag en liggen tussen de 40 en 60 cm. beneden maaiveld. Onder twee nestopeningen lag vers uitgegraven grond. De andere twee openingen zijn oud doordat spinnewebben te zien

zijn in de opening. Op 6 juni zijn de ijsvogels enkele keren in de omgeving waargenomen, maar daarbij geen teken van juvenielen in één van de nestopeningen.

Op 1 juli groeven twee ijsvogels in de wand aan een nieuwe opening. Op 23 juli was toch geen activiteit bij de nestplaats te zien.

De wand grenst aan het eigendom van Natuurmonumenten en is van beide zijden van de Dommel niet openbaar toegankelijk. Het is de hoogste kale wand in dit deel van de Dommel tussen de Volmolen en de Hogt.

Tijdens een eerdere inventarisatie in 2003 (lit....) zagen we ijsvogels vanaf de Dommel naar de Vlasrootvennen op 500 meter afstand ten westen daarvan vliegen om daar te gaan vissen.

De beperking van de matige doorzichtigheid van het Dommelwater is voor de ijsvogel in deze omgeving dus geen belemmering om zich als broedvogel te handhaven.

- Groene Specht (rode lijst, kwetsbaar) 2 territoria

Beide territoria omvatten veel houtsingels met rijkere ondergroei en één of meer bospercelen.

- Grote bonte specht 6 territoria

De soort komt verspreid over het gebied voor. De dichtheid is ongeveer 10 x hoger dan gemiddeld in agrarisch gebied in Brabant (lit. 5).

- Kleine bonte specht 1 territorium

Op 29 april roffelde een exemplaar in het gebied in geschikt terrein, bestaande uit een aantal oude populieren. Het is mogelijk dat dit territorium overlapt met de Veldhovense zijde van de Dommel. (lit. 2). We constateerden hier in 2002 eveneens een territorium.

- Boerenwaluw 5 territoria

Twee van de drie boerderijen geven huisvesting aan de boerenwaluw. De derde boerderij zou ook onderdak kunnen bieden gezien de al wat oudere leeftijd van de bebouwing. De aantallen per boerderij zijn laag. In de noordelijke boerderij staan veel schuren permanent open. Hierin is veel meer broedgelegenheid te vinden dan voor de enkele zwaluwen die er nu wonen.

- Boompieper 1 territorium

Zang op 20 april. Verder geen waarnemingen.

- Witte Kwikstaart 3 territoria

De drie territoria zijn ieder aan een boerderij in het gebied gebonden.

- (Grote gele kwikstaart) (1 territorium)

Ongeveer 500 meter ten zuiden van het inventarisatiegebied bij de Volmolen aan de Dommel heeft een paar grote gele kwikstaarten dit jaar twee jongen grootgebracht (bericht vogelwerkgroep de Kempen).

- Winterkoning 33 territoria

De dichtheid in dit agrarische gebied is 0,25/ha. Poelmans vermeldt 0,03 tot 0,05/ha als gemiddelde in agrarisch gebied (lit. 5).

- Heggenmus 21 territoria

Het gebied blijkt zeer geschikt voor heggenmussen. Er zijn voldoende dichte bosjes te vinden. De ondergroei van de vele houtsingels die ook voor grasmussen zeer geschikt is, geeft de heggenmussen leefgebied. In vergelijking tot de grasmus is de heggenmus meer over het hele gebied verspreid en gebruikt ook droger gebied zonder braamstruweel.

De dichtheid is 0,17. Poelmans vermeldt 0,04 tot 0,06/ha.

- Roodborst 11 territoria

Slechts 11 territoria is weinig. De voorkeur van de roodborst gaat uit naar niet te dichte bodembegroeiing en een goed ontwikkelde struiklaag (lit. 5). Dit biotoop komt betrekkelijk weinig voor. Ofwel is de bodembegroeiing zeer dicht, ofwel ontbreekt een goede struiklaag. Waarnemingen zijn geldig vanaf 1 mei. Indien ook de waarnemingen van april zouden meetellen dan zou het aantal territoria 13 bedragen, dus een klein verschil.

- Roodborsttapuit 15 territoria

Het Waalrese Dommeldal heeft veel ruigte en watervoerende sloten met een draadafscheiding die op enige afstand van de sloot staat. De roodborsttapuit profiteert hiervan. Alleen in het noordelijke deel ontbreken dergelijke sloten en daarmee de soort. De dichtheid is 0,12. Poelmans vermeldt 0,01 tot 0,02/ha. De soort is hier dus talrijk te noemen.

- Merel 28 territoria

Het gebied is goed bezet met merels, waarbij de dichtheid ervoor zorgt dat de mannetjes voldoende zangaktiviteit vertonen.

De dichtheid is ook voor deze soort hoger dan in de literatuur wordt aangegeven (0,22 tegenover 0,07 – 0,14/ha).

- Zanglijster 7 territoria

De dichtheid is 0,06 tegenover 0,02 – 0,03 in de literatuur.

- Bosrietzanger 8 territoria

Tijdens de laatste telrondes verschenen steeds meer bosrietzangers op de inventarisatiekaart. Ieder dicht bosje, ook de kleine, hebben een paartje. In de Heuvelse Putten zijn 4 territoria aanwezig, waarvan 3 erg dicht op elkaar in riet/wilgenstruweel. De 8 territoria geven een stuk kwaliteit van dit beekdal aan.

- Kleine karekiet 17 territoria

De Heuvelse Putten en het Dommeldalgedeelte dat hierbij ligt en in bezit is van Natuurmonumenten bevat veel riet. Het riet in de Heuvelse Putten is weinig vitaal en er broeden dan ook minder kleine karekieten. Langs sloten en vooral langs de Dommel groeit het riet goed uit. Hier heeft iedere 10 meter riet een territorium van deze soort. Het laten staan van riet in het broedseizoen aan de Dommeloever doet de kleine karekiet veel goed. De soort is een late broeder. Op 23 juli waren karekieten in het gebied nog juvenielen in het nest aan het voeren.

- Spotvogel (rode lijst, gevoelig) 1 territorium

Het territorium bestaat uit een nieuw aangelegde brede loofhoutsingel en dicht struweel in de Heuvelse Putten. Natuurmonumenten beheert beide gebieden. Leuk is te vermelden dat op 25 april hier een hermelijn het zandpad overstak met een rat in de bek.

- Grasmus 20 territoria

Het gebied heeft veel natte sloten met (braam) ruigte er langs en veel bermen van zandpaden met verspreide struiken. De grasmus komt overal voor behalve in de drogere houtsingels in het noordoosten. Alle geschikte territoria lijken bezet. De aantallen grasmussen geven het gebied waarde als struweelvogelgebied. Dichtheid is 0,16. Poelmans geeft waarden van 0,04 – 0,05/ha. De grasmus komt hier dus in hoge dichtheid voor.

- Tuinfluiter 11 territoria

Het gebied heeft een aantal houtsingels met dichte ondergroei waar de tuinfluiter geschikt biotoop vindt (4 terr.). Verder zien we de soort veel in de loofhoutbosjes van de Halve Stuiver en de Heuvelse Putten. De 11 territoria geven aan dat de Waalrese Dommelbeemden veel kleine landschapelementen met een dichte structuur bevatten.

- Zwartkop 11 territoria

Er is een klein oppervlak geschikt leefgebied in de Waalrese Dommelbeemden. Dit leefgebied bestaat uit oudere bomen of bos met een goed ontwikkelde struiklaag (lit...).

- Tjiftjaf 25 territoria

Er zijn veel houtsingels en bosjes in het gebied. Een deel van deze landschapselementen is open van karakter. In deze open stukken zien we de tjiftjaf toch als broedvogel terwijl de zwartkop er wegblijft. De soort prefereert gebied met variatie in de boom en struiklaag. (lit..) Een actieve zanger en dus vrij volledig in kaart te brengen.

- Fitis 6 territoria

De Heuvelse Putten hebben veel jong bos waar de fitis leefgebied vindt.

- Goudhaan 3 territoria

Twee territoria in groveden en één in groveden/fijnspar.

- Staartmees 3 territoria

Twee van de drie nestplaatsen werden toevallig door ons ontdekt. Eén nest in een conifeer in de tuin van een woonhuis, het tweede op 1 meter hoogte in een struik boven een sloot. Het blijkt dat al onze staartmees waarnemingen zich concentreren in een klein territorium met een straal van 200 meter. Daarbuiten zagen we de soort niet.

- Kuifmees 3 territoria

Alle territoria zijn gebonden aan naaldhoutpercelen met groveden. Toch viel het ons op dat 40% van de waarnemingen tijdens de telrondes buiten deze bosjes in loofhout plaatsvonden.

- Pimpelmees 15 territoria

Het aantal van 15 territoria is veel in dit gebied. Er is veel broedgelegenheid in oudere singels en begroeiing in vochtige bosjes met veel zachte houtsoorten.

- Koolmees 25 territoria

De dichtheid is 0,22 tegenover 0,06 – 0,07/ha uit literatuur.

- Boomklever 1 territorium

Een weinig opvallend paartje heeft een leefgebied in de Heuvelse Putten.

- Boomkruiper 11 territoria

Met 11 territoria bewijst de boomkruiper voldoende leefgebied te hebben in houtsingels met wat oudere bomen. Dit geldt voor 6 van de territoria. De overige 5 liggen in of bij bospercelen. Dichtheid in agrarisch gebied is 0,09. In de literatuur wordt 0,01 genoemd.

- Wielewaal 1 territorium

Dit solitaire paartje laat zich niet zien en weinig horen. Het territorium in de Heuvelse Putten bestaat al zeer lang. Tijdens het dagbezoek van 6 juni werd de roep langduriger gehoord.

- Gaai 3 territoria

Twee van de drie territoria zijn verbonden met bospercelen, één ligt in een gebied met uitsluitend houtsingels.

- Ekster 1 territorium

Eén territorium bij de noordelijke boerderij.

- Zwarte Kraai 6 territoria

Komt regelmatig verspreid voor. In enkele gevallen is een nest gevonden.

- Spreeuw 10 territoria

Om de spreuwenterritoria voldoende nauwkeurig te bepalen is op 29 april onderzoek gedaan naar voer aanbrenkende vogels. Dit leidde samen met de gegevens uit de reguliere rondes tot 10 territoria. Hiervan hebben in enkele territoria late broedsels plaatsgevonden.

- Ringmus 2 territoria

Twee territoria bij de noordelijke boerderij.

- Huismus 19 territoria

De drie boerderijen en de groep woonhuizen aan de Heuvelstraat bieden alle ruimte aan huismusterritoria. De boerderijen hebben gemiddeld 5 territoria.

- Vink 31 territoria

Komt overal voor waar enige boombegroeiing te vinden is.

- Groenling 2 territoria

Eén territorium in het gevarieerde bos/bosjes van de Heuvelse Putten. Het andere bij de burgerwoningen aan de Heuvelstraat met ruim voorradige coniferen.

- Rietgors. 1 territorium.

De Heuvelse Putten hebben ongeveer een halve hectare rietvegetatie, met rondom een dichte kruidenvegetatie. De soort houdt van verlandend riet. Hier vindt een paar rietgorzen een biotoop.

Naast de hierboven beschreven broedvogels viel op dat zich bij de noordelijke boerderij het gehele seizoen veel niet broedende vogels te zien waren.

Voor een deel zijn het zwarte kraaien, kauwen, roeken, turkse tortels en houtduiven die op een openliggende maaskuil foerageren. In mei en juni zien we de roeken bij deze groep van de genoemde soorten. (14 mei: ongeveer 10 ex., 6 juni: ongeveer 10 ex.). De rest van het seizoen laten de roeken zich hier niet zien. De zwarte kraaien verblijven voortdurend in de nabije omgeving. De turkse tortels en de kauwen zullen op deze plek makkelijk voedsel vinden maar broeden in de omliggende dorpen Waalre en Veldhoven. Deze groep kraaien en duiven omvatte gemiddeld 100 vogels.

Voor een ander deel bestaat de groep uit kokmeeuwen en zilvermeeuwen. In de ochtendschemering is de boerderij de eerste stop vanaf de slaapplek in Eindhoven. De

meeuwen komen steeds uit noordelijk richting aanvliegen en vallen in op een vochtige akker naast de boerderij. Dit patroon zagen we iedere ochtend tijdens de 8 inventarisatierondes. De kokmeeuwen hadden als hoogste aantal ongeveer 300 ex. op 12 april. Het aantal zilvers is hoogstens 10 ex. geweest.

Ook tijdens middagbezoeken aan het gebied verbleven meeuwen, kraaien en duiven bij de boerderij in wat kleinere aantallen.

5. Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies over de ecologische waarde van het gebied

In het onderzochte gebied komen momenteel een aantal rode lijst soorten voor. Daarvan zijn *kwetsbare* soorten: patrijs, koekoek, steenuil, groene specht en wielewaal. Daarvan zijn *gevoelige* soorten: boerenwaluw, spotvogel, ringmus en huismus. Het gebied is daarmee als waardevol voor vogels te kwalificeren.

Het onderzochte gebied heeft nog voldoende variatie aan landschapselementen, zoals houtsingels langs zandpaden, kleine bosjes, veel struweel, natte sloten. We vinden er nog vrij veel kenmerkende soorten van het gevarieerde agrarische landschap, zoals steenuil, patrijs, kwartel, groene specht, grasmus, bosrietzanger en roodborsttapuit.

De Heuvelse Putten springen eruit. Hier is de concentratie aan soorten en aantallen het grootste. Er komen 34 broedvogels voor. Bijzonder zijn de wielewaal en de spotvogel en de grote hoeveelheid andere kleine zangvogels. Verder zijn buizerd en krakeend van belang. De omgeving van de Heuvelse Putten is ook in eigendom van Natuurmonumenten en heeft een vochtig karakter met veel kleine karekieten.

Het extensieve beheer van de Dommel heeft geleid tot afkalvende oevers met kale stukken of juist met riet begroeide gedeeltes. Bijzonder is het voorkomen van de ijsvogel in een steile oever. Tot vrij recent moest de ijsvogel zijn toevlucht zoeken in de minder geschikte Halve Stuiver, nu is het natuurlijke biotoop in de beekoever terug en wordt meteen gebruikt. De grote hoeveelheid kleine karekieten en bosrietzangers langs de Dommel is eveneens een goed teken van herstel.

De ecologische waarde van dit stuk Dommeldal voor vogels is redelijk groot. Veel soorten hebben zich in restanten landschap kunnen handhaven. Hierbij vallen de Heuvelse Putten en het Dommeltracé op. Beide gedeeltes zijn zelfs zeer waardevol te noemen.

5.2 Aanbevelingen voor beheer van natuurwaarden, landschap en recreatie

Het westelijke deel van het beekdal behoort tot de Ecologische Hoofdstructuur en zal op termijn worden omgezet in natuur. Vervolgens kan de nieuwe eigenaar natuur gaan inrichten. Deze natuur zal een afwisseling kunnen zijn tussen hooilandjes, moeras, bos en schraalland. De percelen zullen omzoomd kunnen worden met houtsingels. Dit geheel zal de waarde voor vogels sterk vergroten. In de gedeeltes die Natuurmonumenten al heeft verworven is de vogelstand hoger dan daarbuiten. Deze organisatie heeft nieuwe singels aangeplant en voert extensief graslandbeheer.

De Heuvelse Putten verdrogen. Door het opheffen van de veel te efficiënte afwatering kan veel worden bereikt voor de vernatting.

Het landbouwgebied heeft een kleinschalige structuur, dit zorgt voor het aantrekkelijk landschap dat nu bestaat. Indien mogelijk moet dit behouden blijven. De huidige agrariërs passen geen schaalvergroting toe, dit is positief.

De erfbeplanting is slecht, dit zou met een project verbeterd kunnen worden.

De droge bosjes in het oosten zijn in slechte conditie. Sterk dunnen en het aanplanten van loofhout kan de kwaliteit verbeteren.

Het loofbosje langs de OL Vrouwendijk is als moerasbosje voldoende nat.

De Dommel heeft veel meanders, natuurlijke oevers en een natuurlijke begroeiing. Hieraan hoeft niets te veranderen. Kanogebruik zou veel verstoren en is dus ongewenst.

Het zandpadenstelsel is beperkt. Er is nu geen doorlopende wandeling te maken. Dit zou door een verbinding veranderd kunnen worden. Van belang is de afsluiting van zo'n doorgang voor autoverkeer. Het landschap is heel aantrekkelijk. Het opnemen van dit beekdal in een doorlopende wandeling kan voor de recreatie veel opleveren. We hebben eerder voorgesteld een voetgangersbrug over de Dommel aan te leggen zodat beide Dommeloevers voor wandelingen gebruikt kunnen worden.

Literatuurlijst

1. Dijk, A. van (1996), Broedvogels inventariseren in proefvlakken, Handleiding Broedvogel Monitoring Project, SOVON.
2. IVN Veldhoven/Vessem (2002), Broedvogelinventarisatie Dommelbeemden in Veldhoven in 2002.
3. IVN Veldhoven/Vessem (2004), Broedvogelinventarisatie Vlasroot in 2003.
4. Natuurmonumenten, Beheerplan Dommeldal 1996.
5. Poelmans W. en J. van Diermen, Broedvogels van midden en oost Brabant, provincie Noord-Brabant.
6. Provincie Noord-Brabant: Streekplan 2002, Groene Hoofdstructuur.

Waargenomen niet-broedvogels in 2008

Blauwe reiger	
Aalscholver	
Canadese gans	
Nijlgans	
Brandgans, 5 ex.	8 maart
Wintertaling, 10 ex.	22 maart Heuvelse Putten, 1 ex Heuvelse Putten 19 april
Havik	12 april en 31 mei
Sperwer	22 maart en 31 mei
Boomvalk	6 mei
Scholekster	
Oeverloper	6 juni, aan de Dommeloever, opmerkelijk!
Kneu	6 april
Zilvermeeuw	
Kleine mantelmeeuw	
Kokmeeuw	
Huiszwaluw, 5 ex.	14 mei, in vlucht boven het gebied
Oeverzwaluw, 2 ex.	29 april, overvliegend
Gierzwaluw	
Graspieper	19 april, doortrek diverse ex.
Tapuit, 8 ex.	8 mei, 1 ex. 3 mei
Koperwiek	
Kauw	
Roek, 10 ex.	14 mei
Keep, 1 ex.	8 maart

Zoogdieren

Vos, bewoond hol (geur) in oostelijke houtsingel	3 mei
Konijn	
Haas, 12 ex. in zuidelijke weidegebied	8 maart, ook andere data
Hermelijn	25 april
Ree	

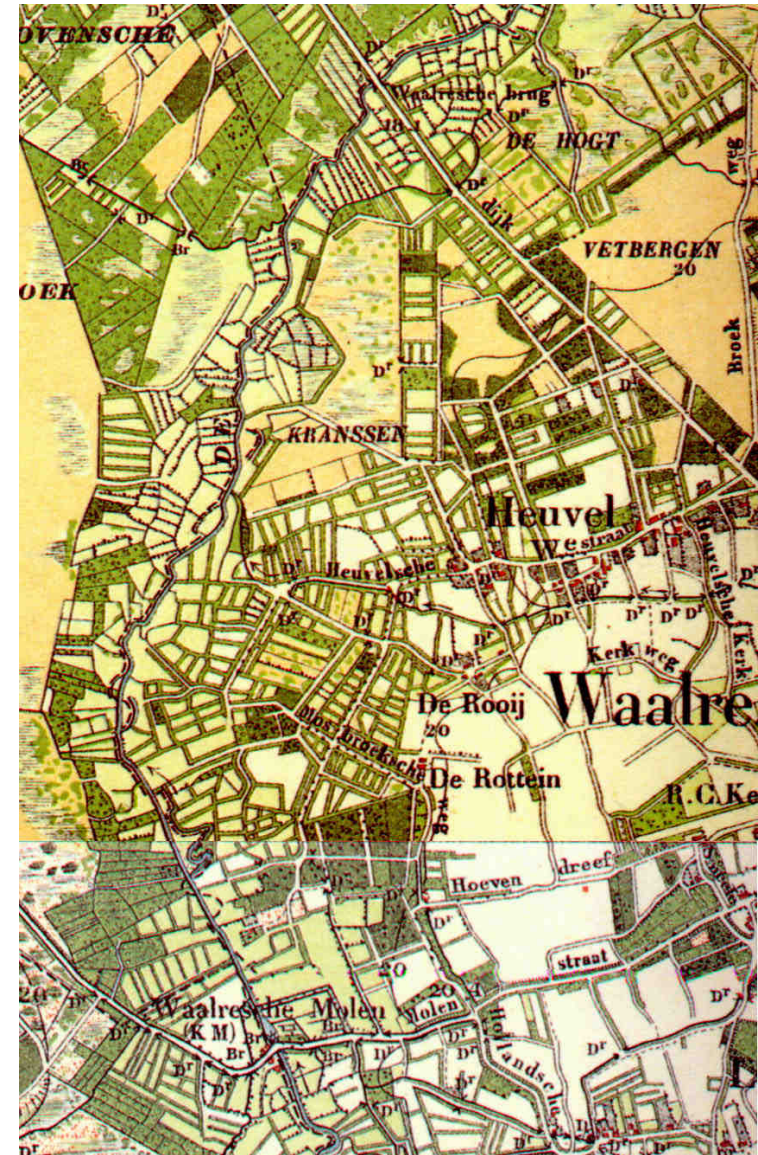
Bijlagen.

- A Topografische kaarten van 1850 en 1900.
- B Luchtfoto 2004 en Top. kaart van 2000.
- C Groene Hoofdstructuur streekplan 2002.
- D Stippenkaarten van broedvogels.

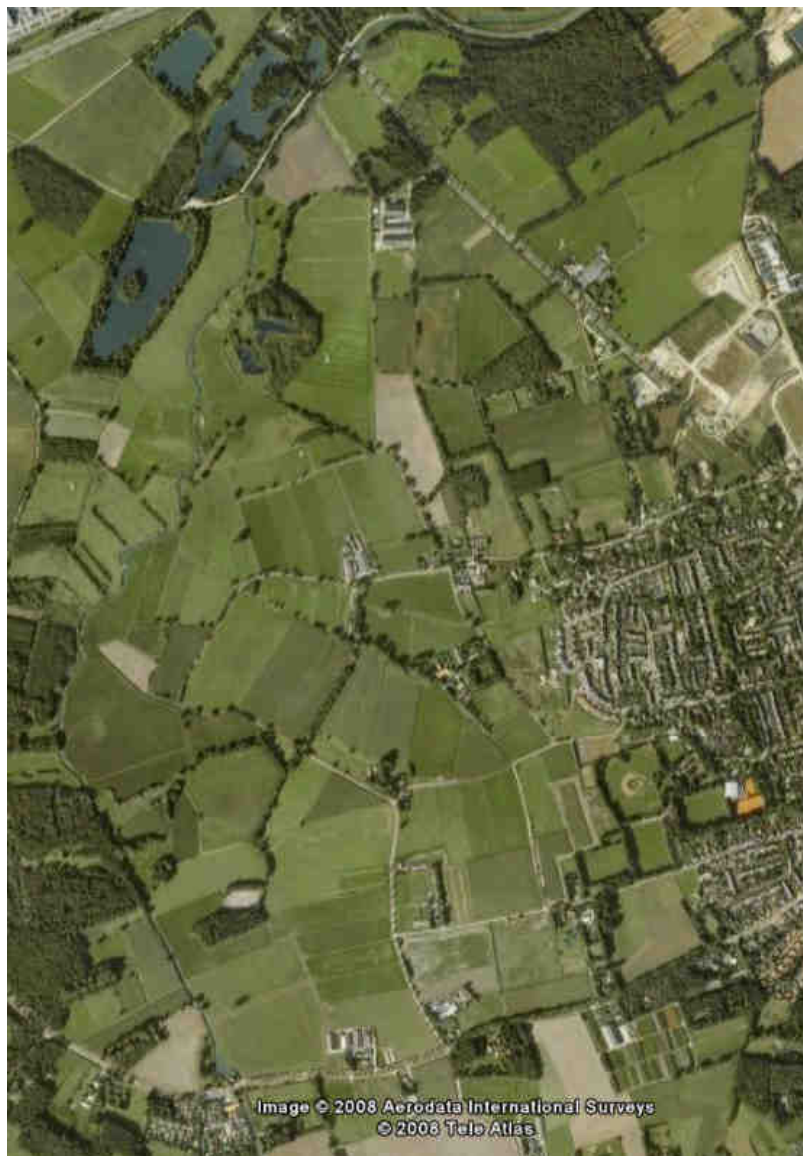
Omstreeks 1850

Bron:
Grote Historische Atlas van Nederland
Deel 4: Zuid Nederland 1838-1857

Omstreeks 1900

Bron:
Historische Atlas Noord Brabant
Uitgeverij Robas Producties 1989

Omstreeks 2004

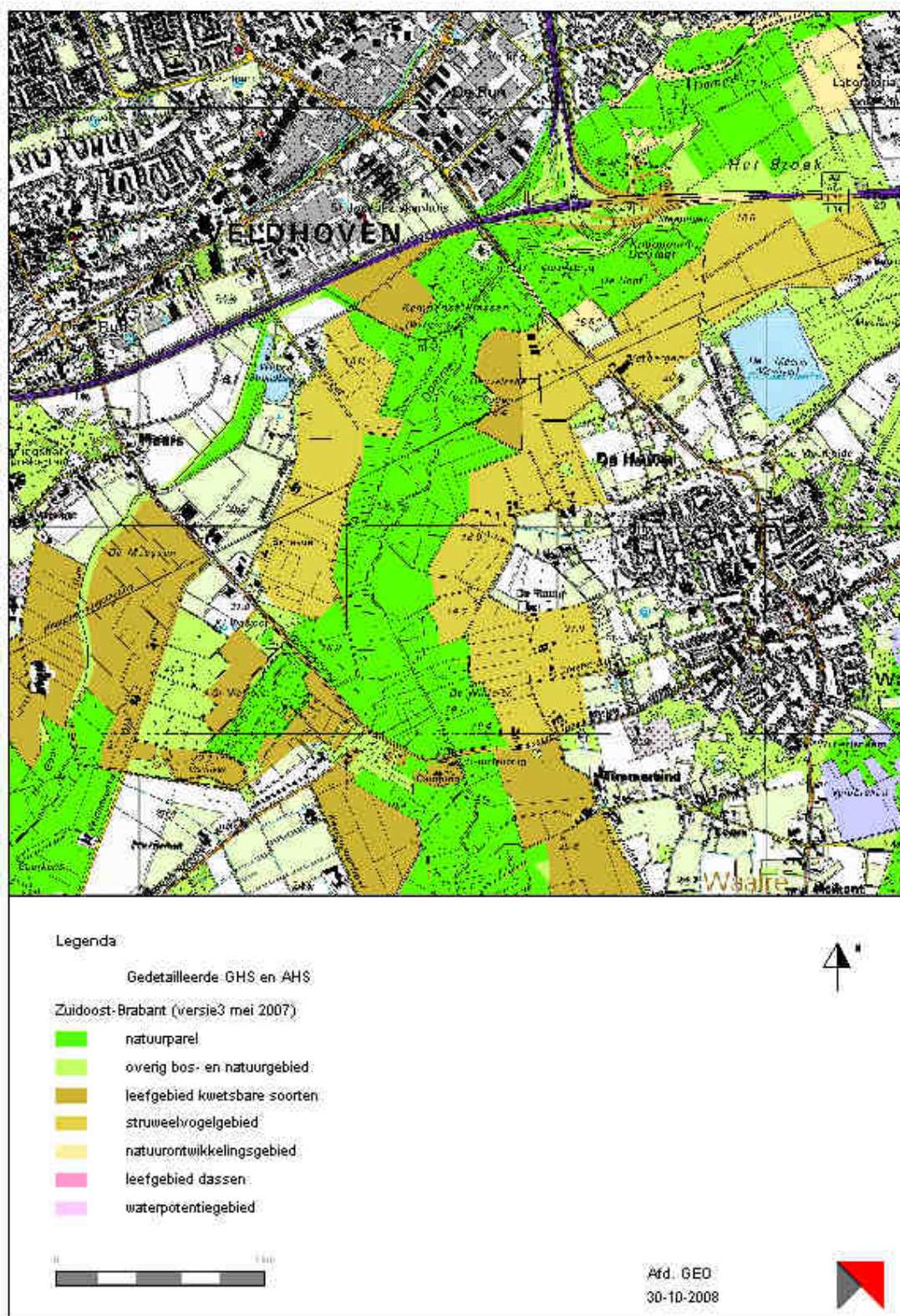
Bron:
Google earth

2000

Bron:
Topografische kaart van Nederland
51 D Veldhoven

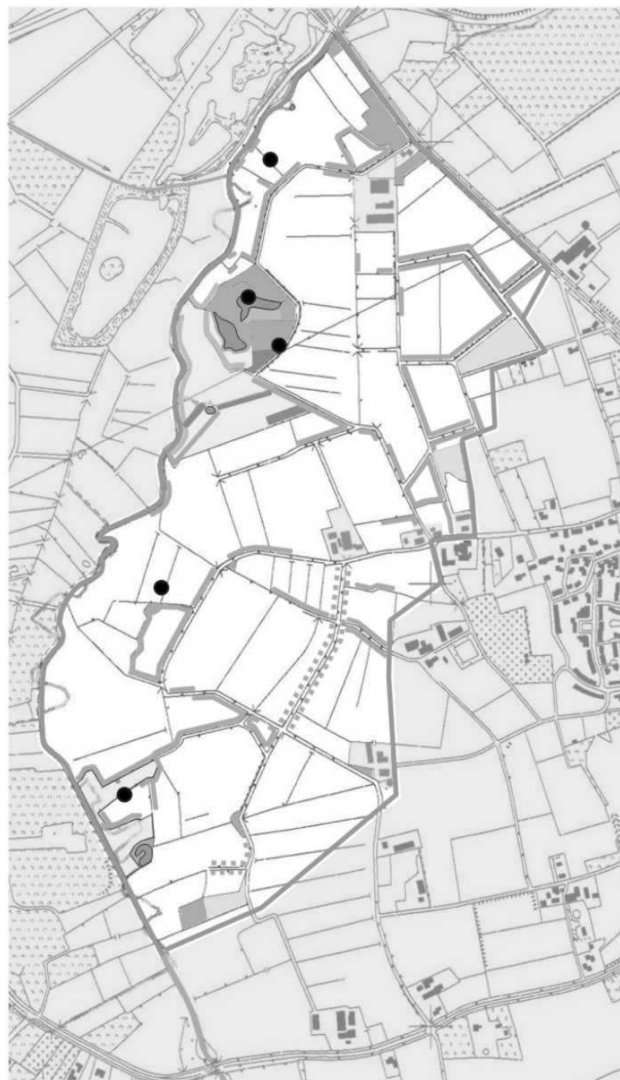
Bijlage B

Groene Hoofdstructuur (GHS)

Krakeend 1

Wilde eend 5

Buizerd 2

Torenvalk 1

Patrijs 2

Kwartel 1

Fazant 6

Waterhoen 5

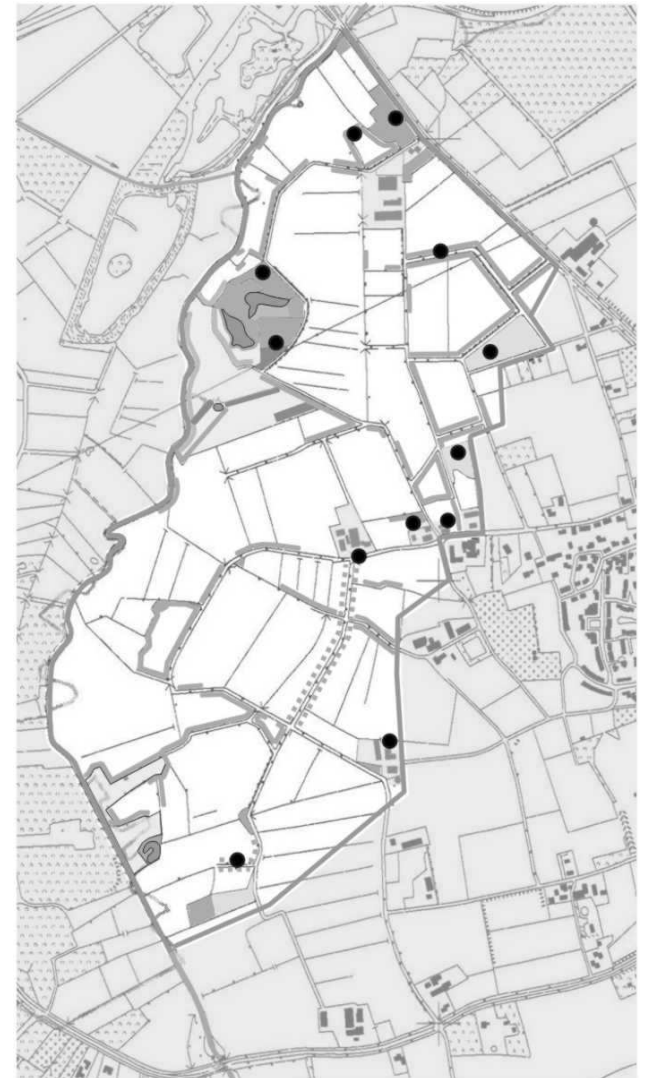
Meerkoet 2

Kievit 5

Holenduif 3

Houtduif 12

Turkse tortel 5

Zomertortel (1)

Koekoek 1

Steenuil 1

IJsvogel 1

Groene specht 2

Grote bonte specht 6

Kleine bonte specht 1

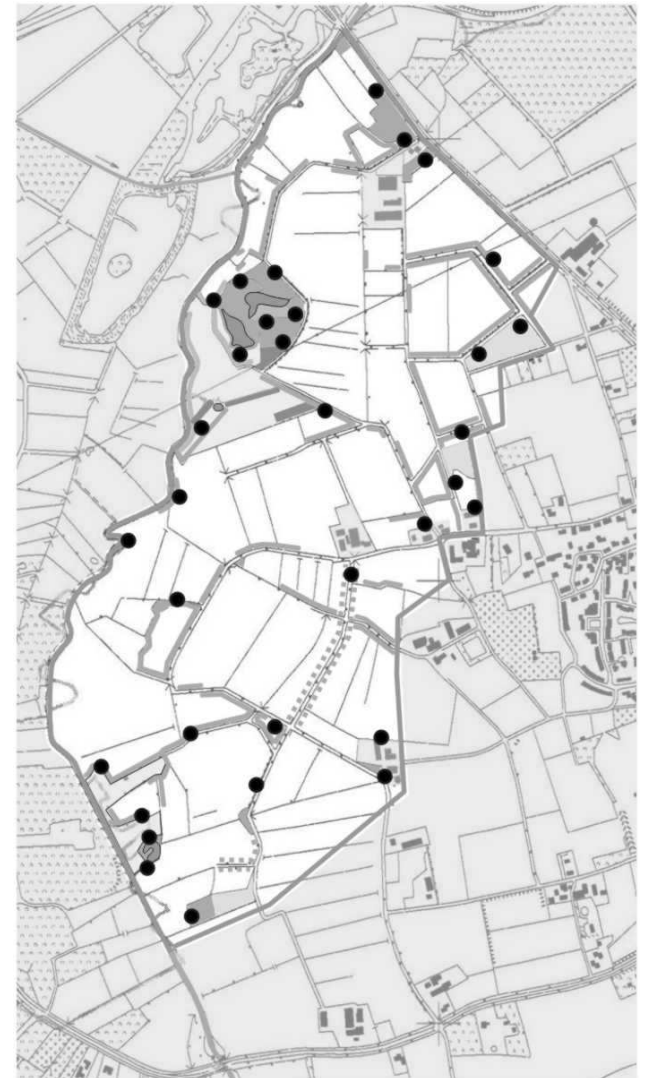
Boerenzwaluw 5

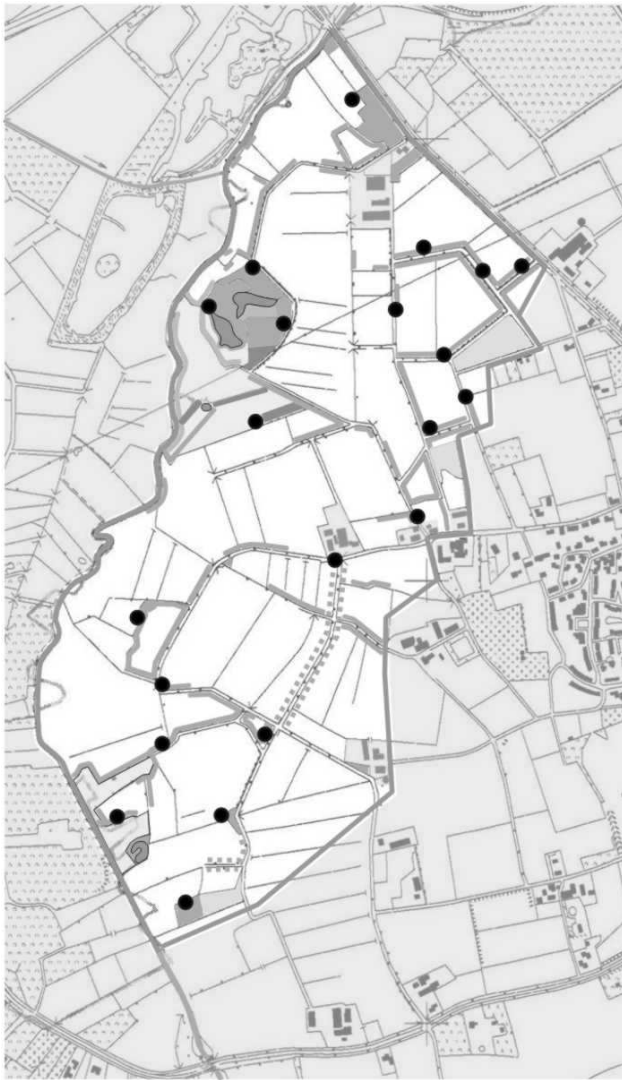
Boompieper 1

Witte kwikstaart 3

Winterkoning 33

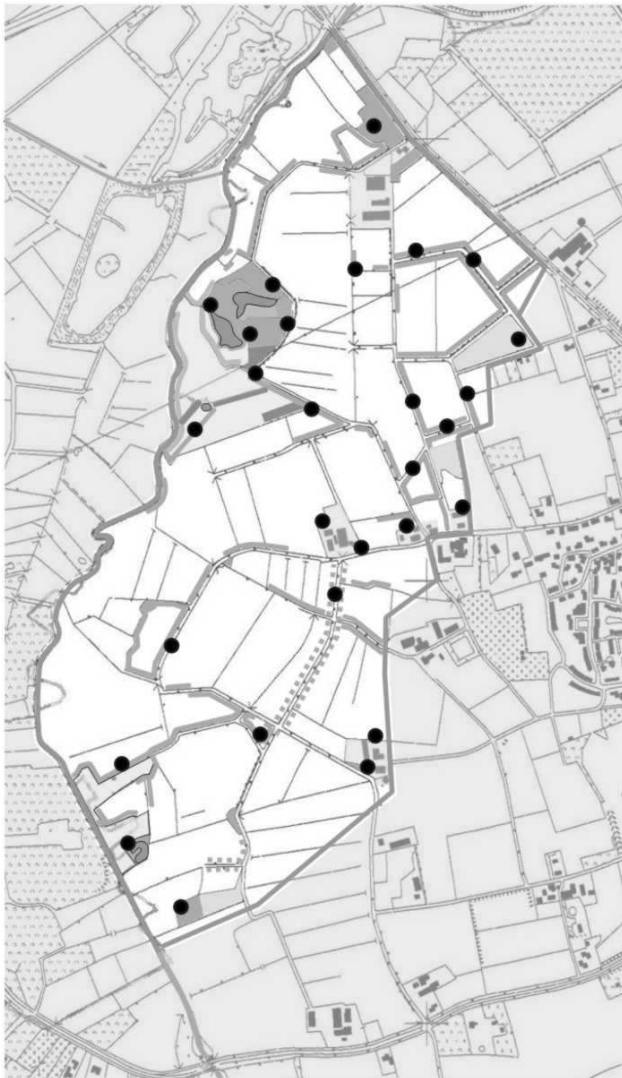
Heggenmus 21

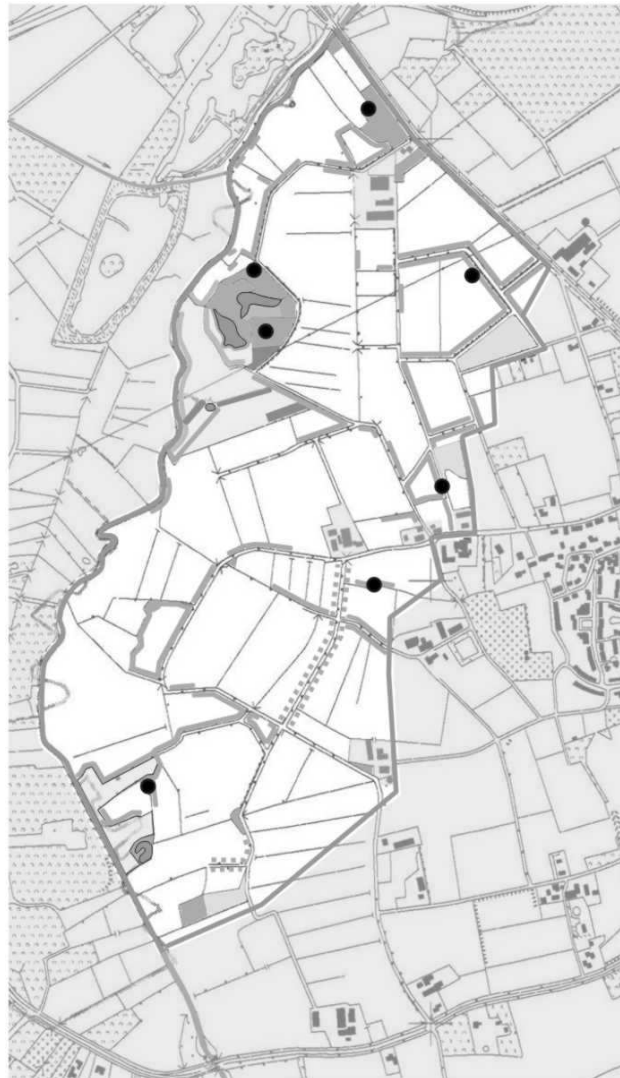
Roodborst 11

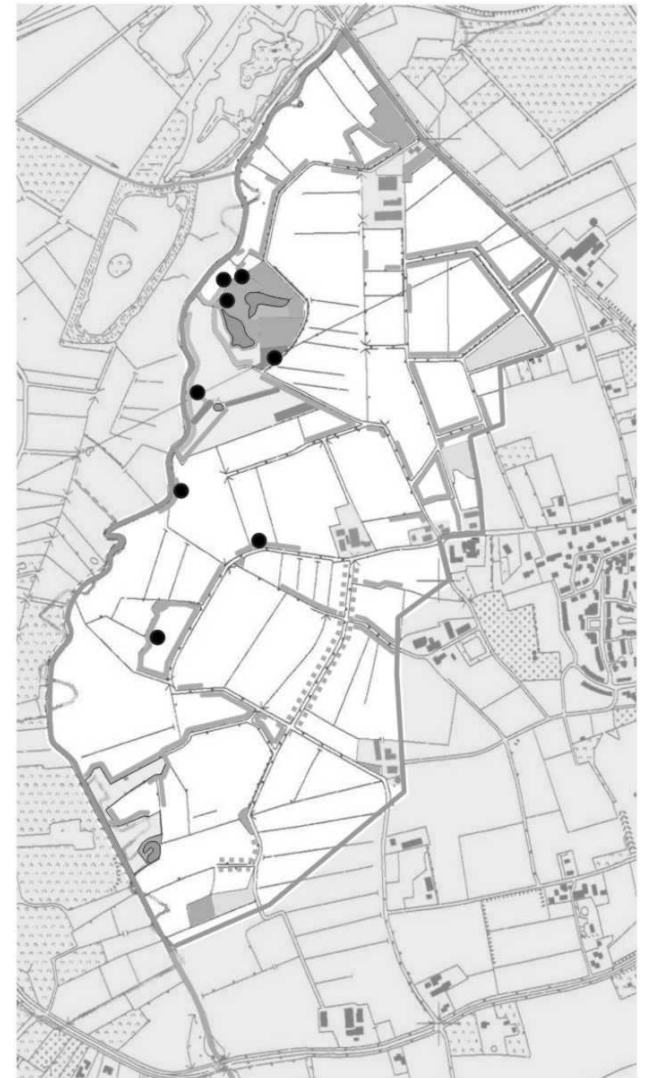
Roodborsttapuit 15

Merel 28

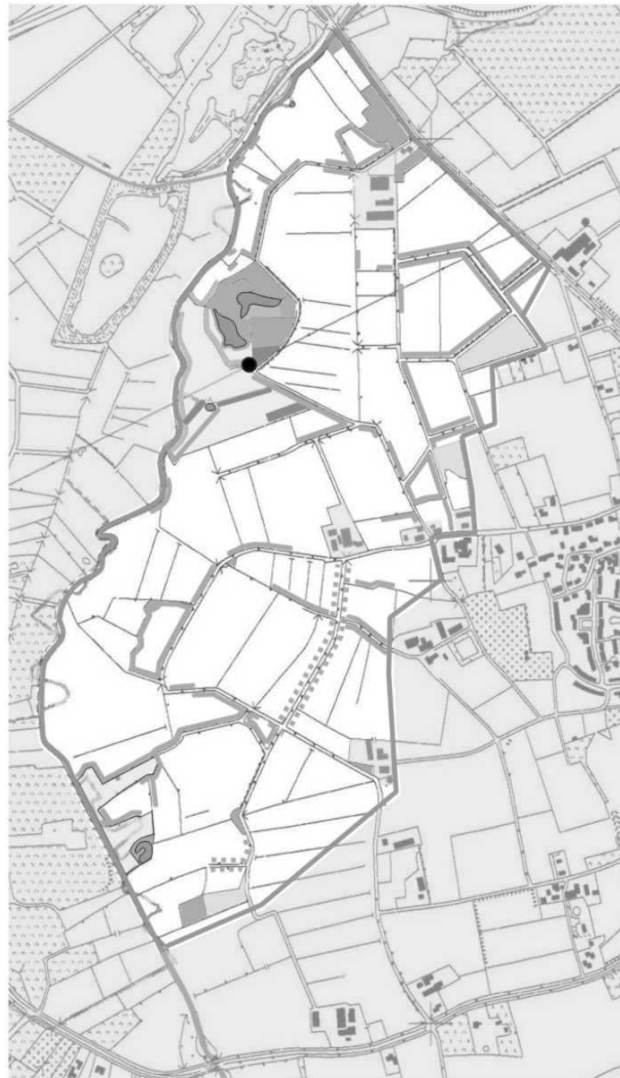
Zanglijster 7

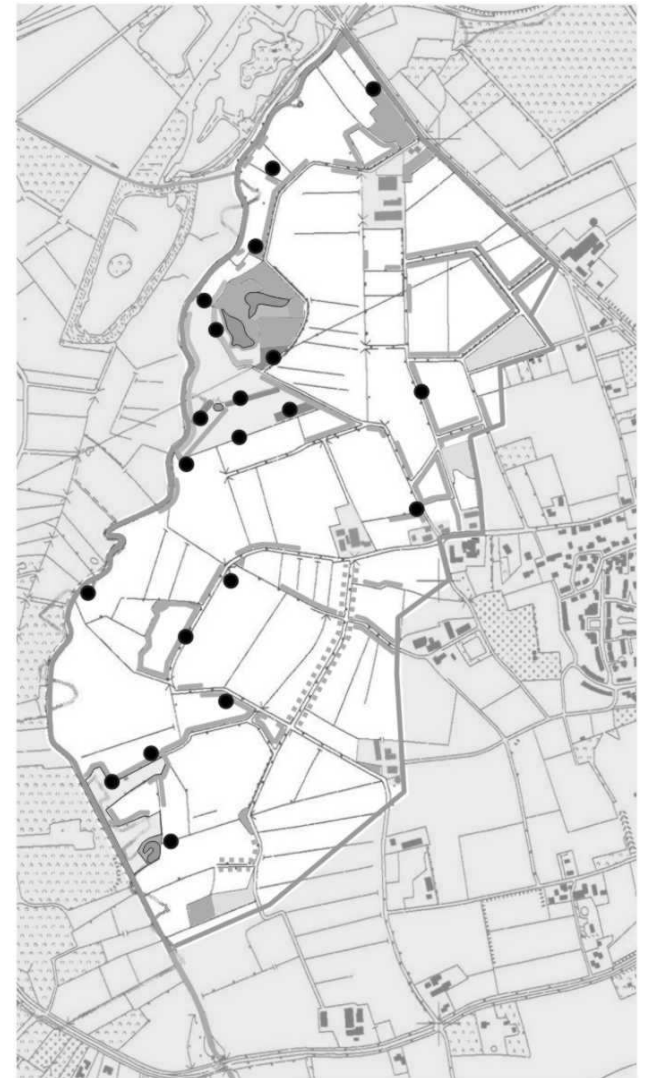
Bosrietzanger 8

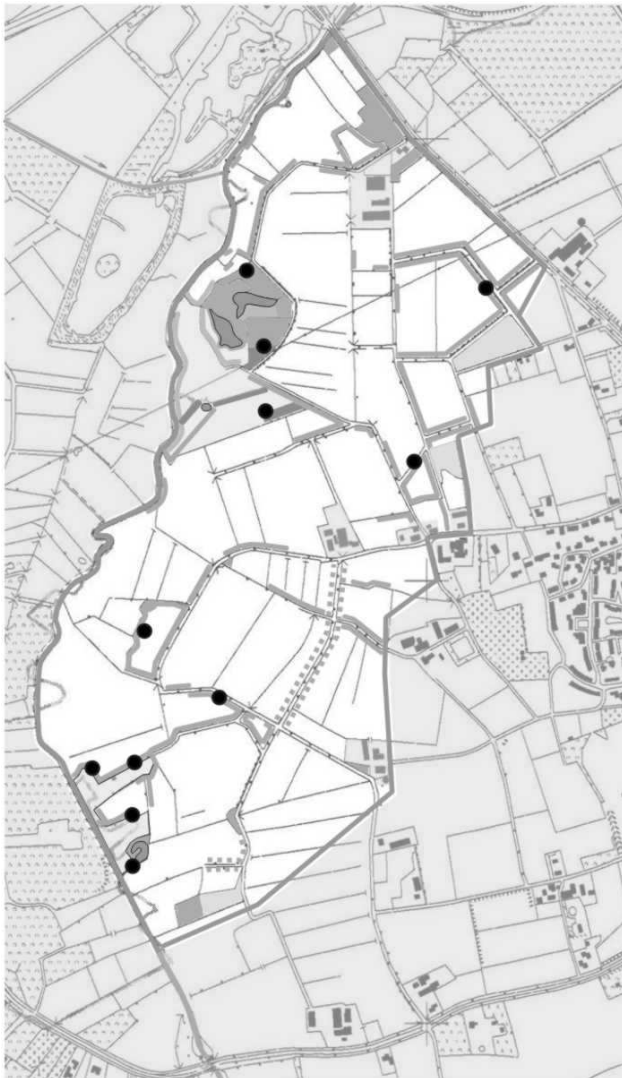
Kleine karekiet 17

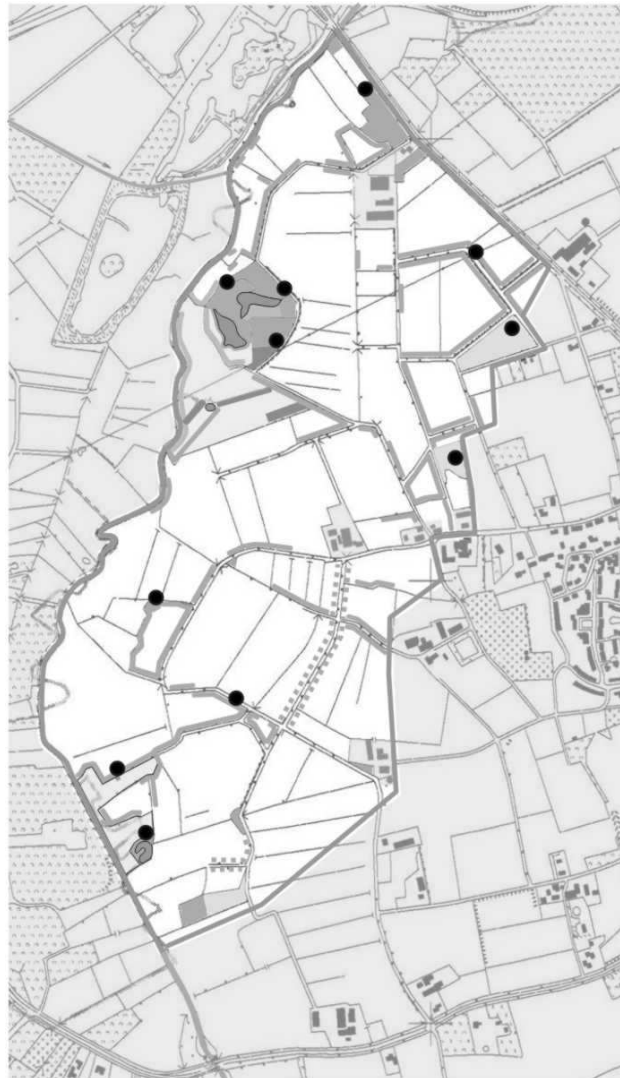
Spotvogel 1

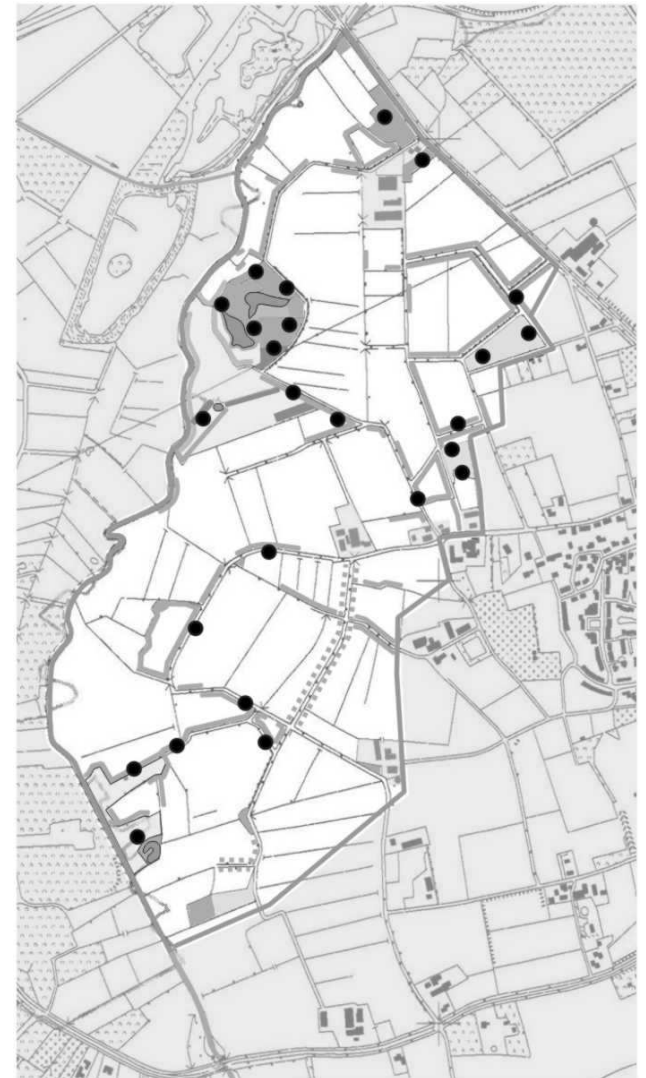
Grasmus 20

Tuinfluiter 11

Zwartkop 11

Tjiftjaf 25

Fitis 6

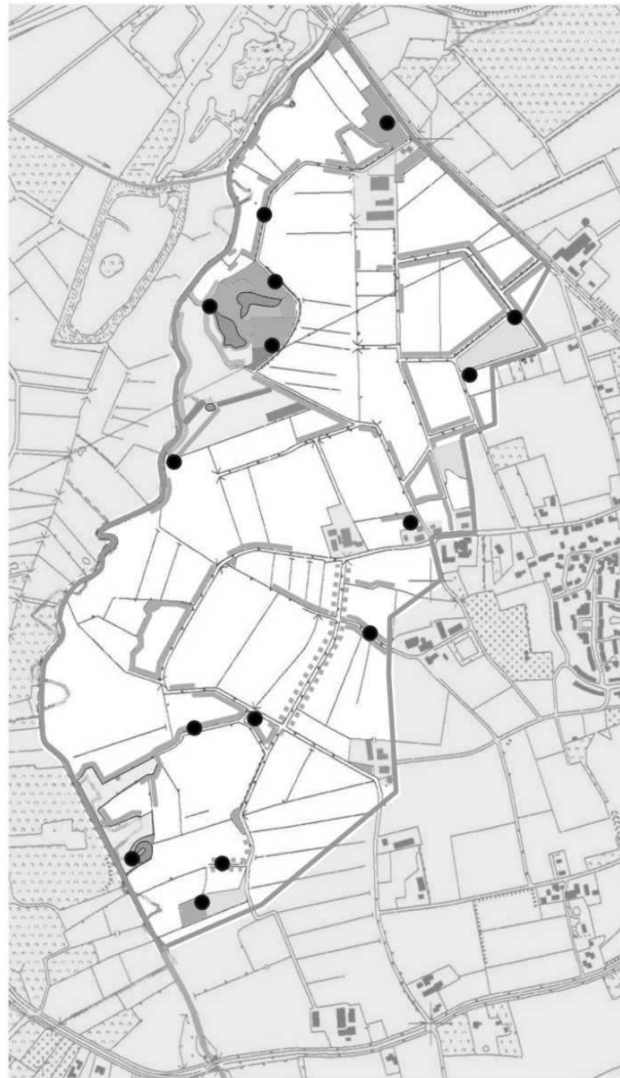
Goudhaan 3

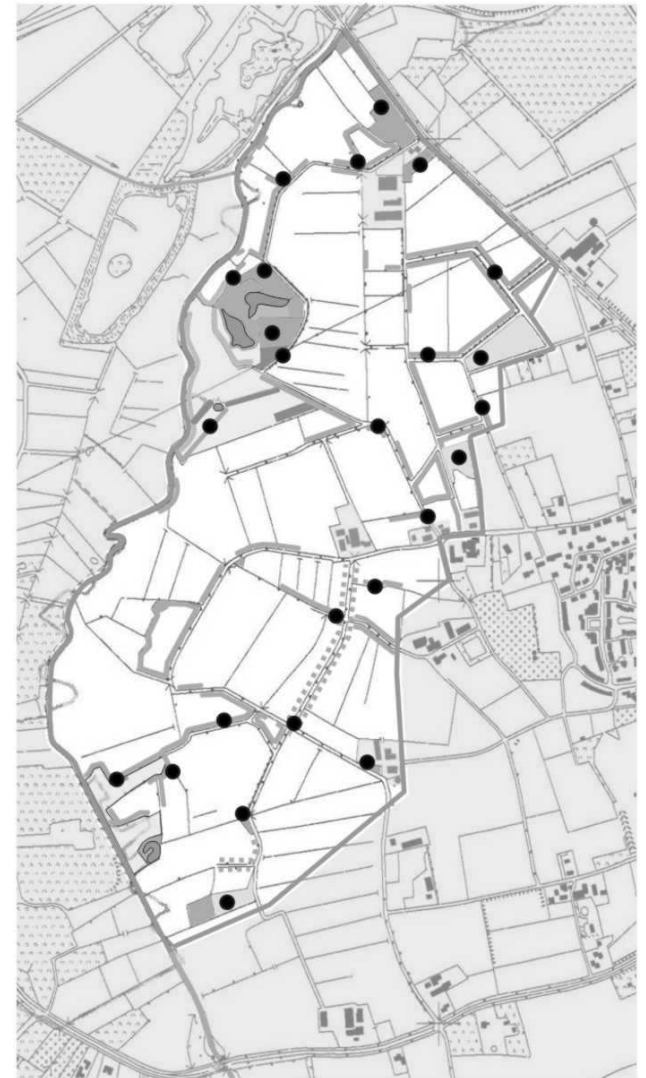
Staartmees 3

Kuifmees 3

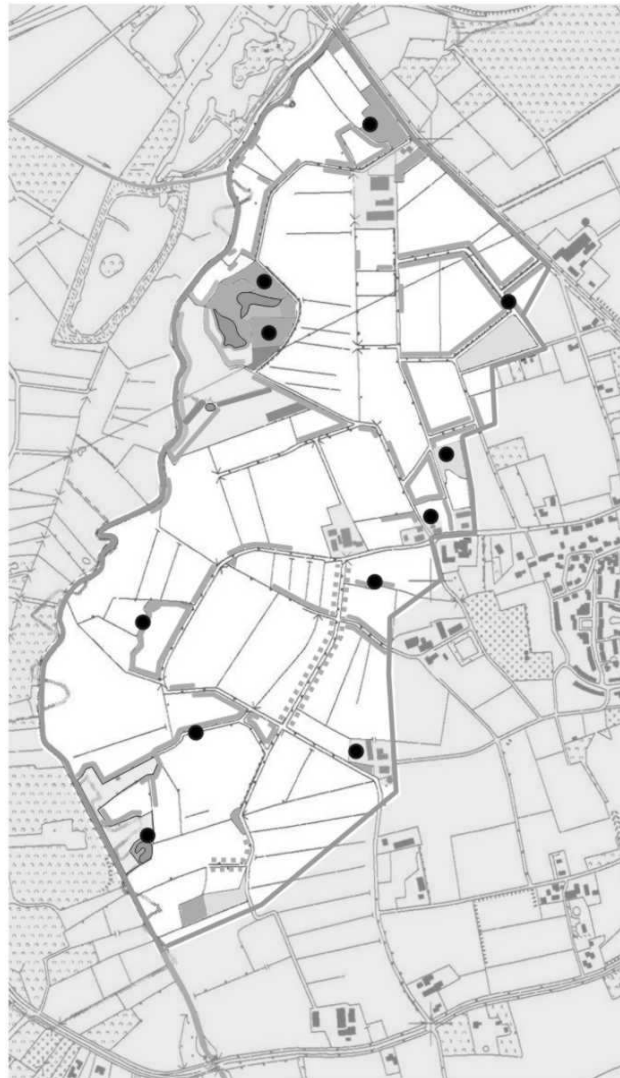
Pimpelmees 15

Koolmees 25

Boomklever 1

Boomkruiper 11

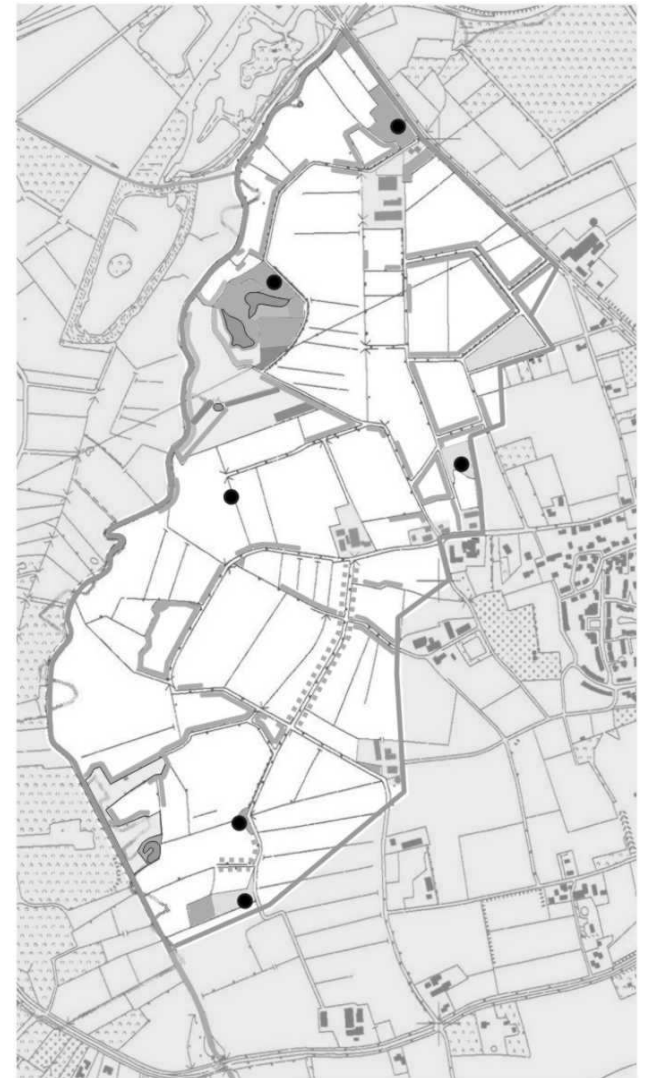
Wielewaal 1

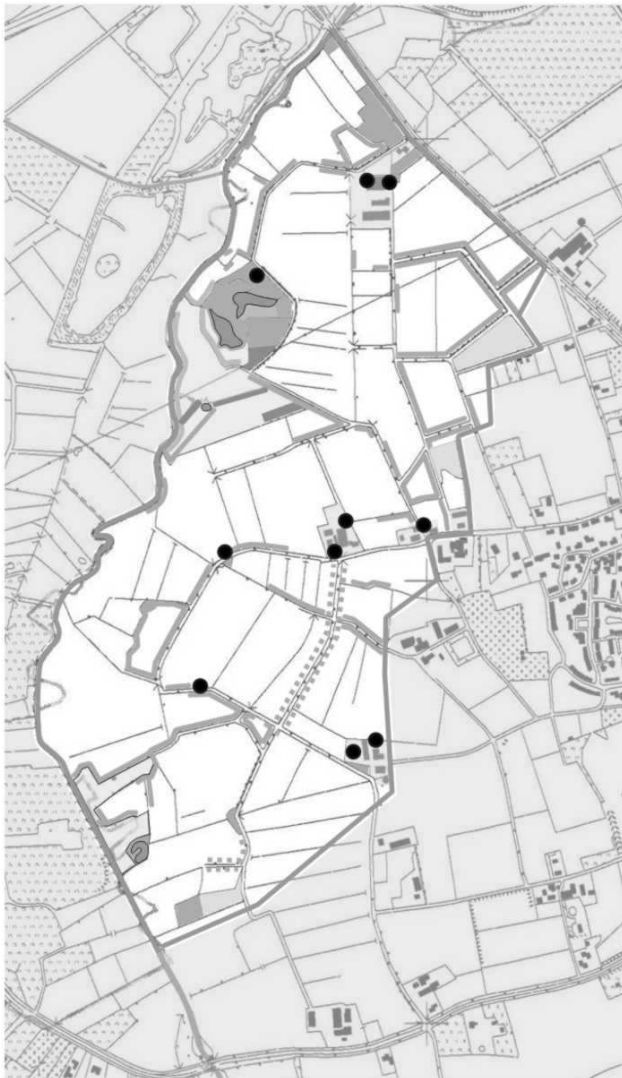
Gai 3

Ekster 1

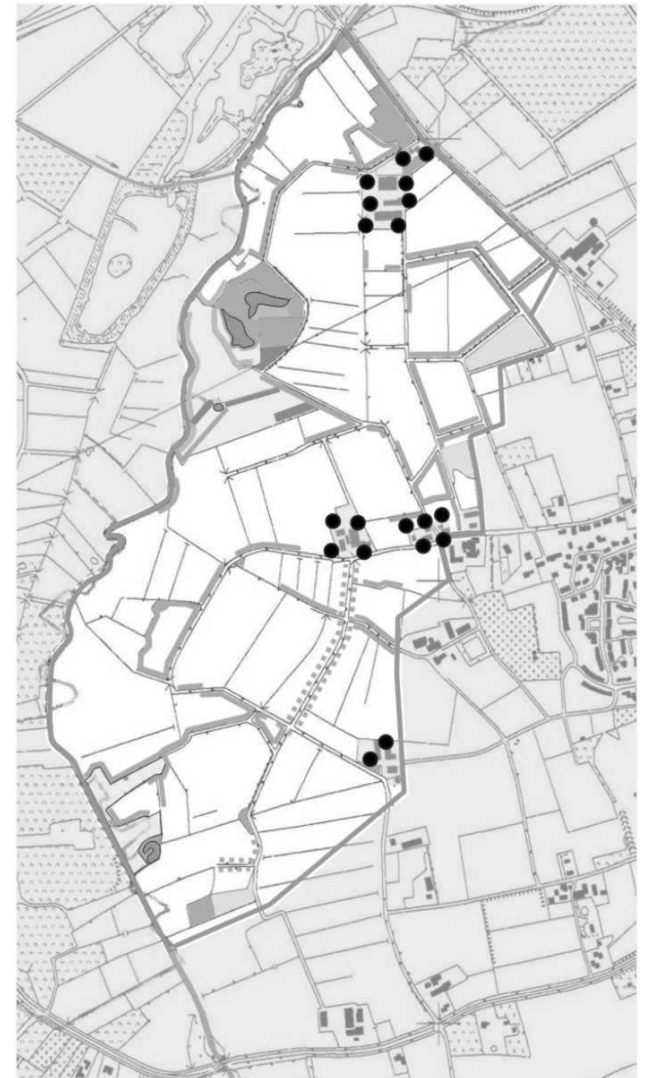
Zwarte kraai 6

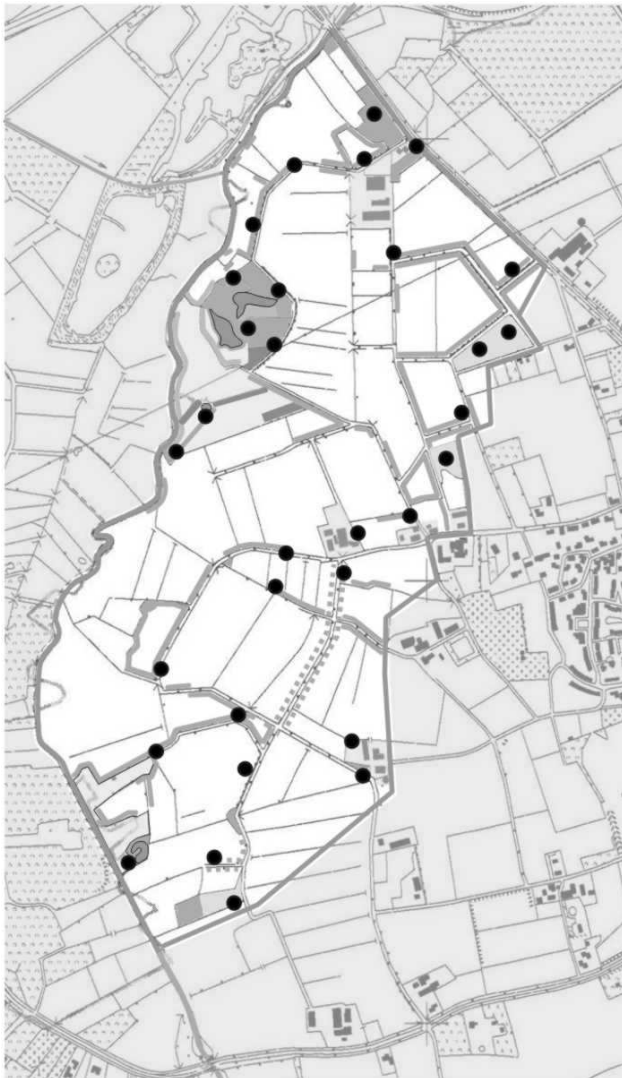
Spreeuw 10

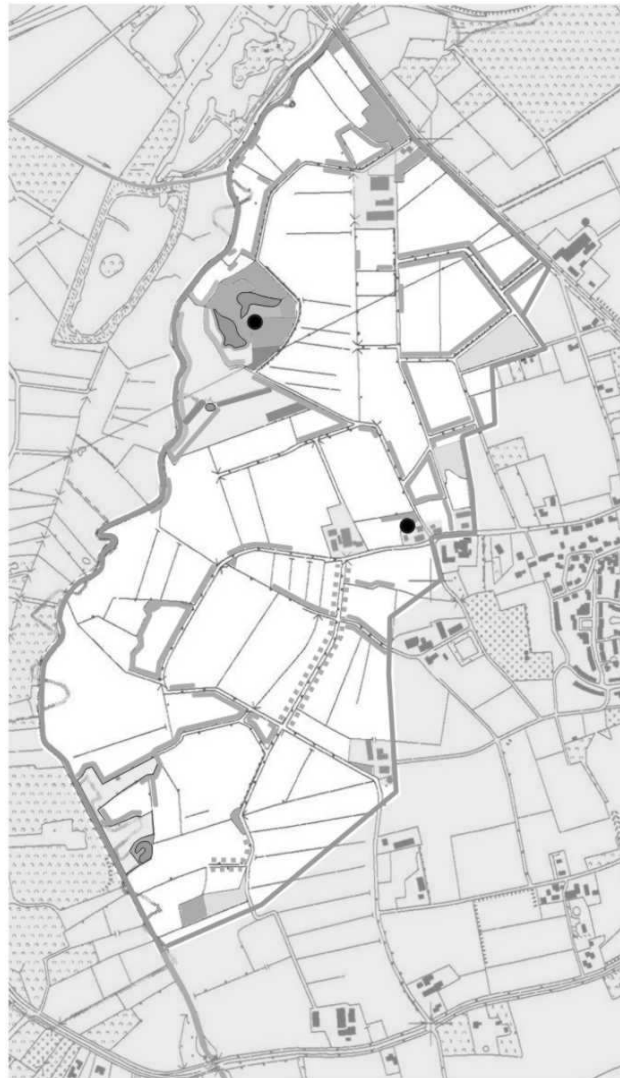
Ringmus 2

Huisumus 19

Vink 31

Groenling 2

Rietgors 1